

EUSKALDUNAK, ARABIARRAK ETA FRANKOAK

Muza, arabiarren gudaiburuak, bizigoten Iberia'ko erreñua beragandu ebanean. Baskoiak ta euskaldunak be erasoa egin eutsen eta idazlan onetan azalduko dogu on zelan izan zan.

Bahia aurretiaz, lutelesti edo jeografi apur bat.

Baskoiak. eta euskaldun guztiak, bizi ziran lurraldeak arlo bi eukazan. oso ez bardiñak: "Saltus" edo basobaltza eta "ager" edo zelaia. Basobaltza Auñamendiak ziran eta ara joaten ziran euskaldunak euren burua arriskuan ikusten ebenean eta arriskurik ez egonean zelaietako senideen artean bizi izaten ziran.

Muza gudalburu arabiarrek arin arrapau ebazan erdi-ugartearen barruko zelai euskaldunak, lenago be bizigoten erreñuan sartuta egozanak, eta Iruña be eskuratu eben. Uri au batzutan egoten zan bizigoten menpean eta beste batzutan baskoiak edo euskaldunak ber-eskuratzen eben. baiña arabiarrentzat kopau gozoa zan. Laster eskuratu eben. Baiña Baskoiak be ez eben galdu gura uria eta barriro eskuratu eben. erreñu euskalduna sortzeko, baiña barriro be jausi zan era orrelan dabil erdi-jabe barik edo jabe biren eskuetan.

Zelaietan dagoan Araba be laster eskuratu eben.

Akitaniarrak deritxegun iparraldeko euskaldunak sarritan egoten ziran frankoen menpean eta karmomagnoren aurka lortu eben garaitza aundia. Aldi aretan egozan sendo gure asabak.

Iru bider jausi ziran frankoen menpera 766.768 eta 769n. urteetan eta orduan sortu zan Akitania'ko dukaterria eta erri onek lortu eban frankoen menpetik askatasun osoa.

Eudes (Eudon) izan zan lenengo dukea, 718n. urtetik

Eudes Lupo'ren semea zala diñoe Kanpion'ek, Jaurgain'ek eta Estonba-Arrinda'k. baiña on eziña da. Lupo 676n. urtean il zan.

Aritik urten-aldi bat egiñez, esan dagidan auxe: Barri onein iturri dan Armando Besga Marrokin'ek beti urteten daua billatzaille abertzaleen aurka. esaterako Mañarikua, Estornes-Lasa, Estonha, Arrinda, Lopez Mendizabal, Latxaga eta ebar. Euren okerrak sendo eta asko agertzen dauz

Eudes Akitaniarren "errege" biurtu zan 718n. urtean eta au izan zan akitaniarren 4n. erreñua. Arerio gogorrek eukazan aide bietatik, frankoak iparraldetik eta arabiarrek, Muza'gaz. egoaldekik eta ezin irabazi.

721n. urtean eldu zan Eudes'en agintaldirik sendoena eta arrabiarrai eraso era irabazi eutsen Tolosa'ko gudaldian. Auxe izan zan arabiarrek galdu eben lenengo gudaldia eta Europa'ra zabaltzea orrelan galazo jaken.

Aita Santuak he onartu eban Eudes eta Errege kristiñau biurtu zan.

Urte orretan Zerdeña'gaz egin eban ituna eta ara bialdu ehan zoriotzarreko here alabea ezkontzeko. Andik arabiarrek Damasko'ko Kalifa'ren emaztetegi eta "haren" era eroan eben.

731n. urtean Karlos Martel'ek azpiratu eban Eudes edo Eudon. Eta arrezkero ez dago zorionik beretzat

Urrengo urtean Abderraman'ek zapuztu eban Akitania osoa eta Eudes menperatu, baskoiak lagundu barik, euren basobaltzean geratu ziralak. (Barri onein aurka gogor dator Besga eta minduta agertzen da Estonba-Arrinda liburua sendi guztietara sartu dalako. Bilbao'ko Aurrezki Kutxa'ren laguntzaz argitaratu eta doan zabaldu zalako): Eudon'ek Poitiers'ek gudaldian Abderraman zapaldu ebala, Arabiarrek frankoen erdi-erdira eldu zirala eta Europa osoarentzat zemai zirala gudaldi au galdu ez ba'eben eta Karlos Martel'eri frantziarren erregea esaten dautsoela diño. Eta on ez dala orrelan!

735n. urtean il zan Eudes aundia eta here lekura I Hunaldo sartu zan. Baiña Karlos Martel sartu zan Akitania'ra eta errege-izena kendu eutsen, ez duke —izena, zintzo jokatzeko ziña egin-ondoren. Baiña laster jagi ziran barriro euskaldunak eta Karlos Martel il egin zan irabazi baiño lenago. Ez da aitzu bear 'here ondorengoai azken-naian ez eutsela itzi Akitania, argi dagoanez. berea ez zala uste ebalako.

742n. urtean Pipiño'k menperatu eban I Hunaldo eta lurraldea Pipiño'ren eta Karloman'en eskuetan geratu zan, bien artean banatu ebezan arrapakiñak eta atxillotuak. Oneik Alemania'ra eroan ebezan, baiña Hunaldo'ri ez eutsen kendu aginpidea. Oneri 745n. urtean barriro irabazi eutsoen eta jarraitzeko zintzotasun-ziña egin bear izan eban.

752n. urtean Karloman eta Hunaldo Erroma'ra joan ziran eta hiak lekaide biurtuta itxaron eben bizitzaren azkena. Akitania frankoen menpean geratu zan.

Frankoen menpean eta erbestera eroandako gizon emakume ta ume atxillotuen arduradu Hunaldo'ren urrengo dukea izan zan Waifre geratu zan.

Ban-iro Pipiño'k eraso eutsan Waifre'ri eta onek iges egin bear izan eban basobaltz edo "saltus" era.

Sarritan jazoten diva gudaldiak, baiña baskoiak eta akitanoak makal dagoz eta basobaltzean irabazten dabe beti

Azkenean, 766n. urtean, baskoiak eta akitanoak mero-bonjioen menpean geratzen dira.

Batzuk uste izaten dabe akitanoak eta baskoiak menpean geratu ezker. dana amaitu dala. baiña on ez da orrelan. Emen gagoz gaur be euskaldunak menpetik urten-eziñik, baiña ez dogu iñoz galdu euskalduntza. Jarraituko al dau betirako.

Olazar'tar Martin'ek